

Kjent totenmann spionerte for tyskerne

Samhold 19.9.96

I forbindelse med gårdsdagens lansering av Rune Ottosens bok «Fra fjærpenn til Internett», som forteller om norske journalisters kamp for å organisere seg i fagforeninger fra 1880-årene og fram til i dag, avsløres det i avsnittet om journalistenes vilkår under krigen, en lite kjent sak at gjøvikjournalist Jac Røken Ødegaard opererte som tysk spion i Sverige og senere ble straffet for dette i nabolandet.

Av Odd Martin Hesjaldalen

Han var på denne tiden Stockholmskorrespondent for Norsk Telegrambyrå og ble aktivisert som tysk spion i 1943. Men lenge før den tid ble det av Jens Schive ved Legasjonens pressekontor advart mot Røken Ødegaard. I et brev til regjeringens informasjonskontor i London, datert 7. oktober 1941, skriver Schive om Røken Ødegards virke og sympatier med tyskerne.

Jac Røken Ødegaard hadde dengang sin arbeidsplass på Tidningarnas Telegrambyrå, som tilsvarer NTB. I sitt brev konkluderer Jens Schive: «Som stillingen er, vil jeg foreslå at vi ser tiden litt an med hensyn til Ødegards virksomhet. For øyeblikket står vi på god fot med TT.»

Røken Ødegaard hadde søkt på stillingen som korrespondent på vanlig måte og ble ansatt i mai 1941. Den 7. september dette året reiste så den 26 år gamle Ødegaard til Stockholm, fikk akkreditering i svensk UD, og tok straks opp arbeidet som nyhetsjournalist.

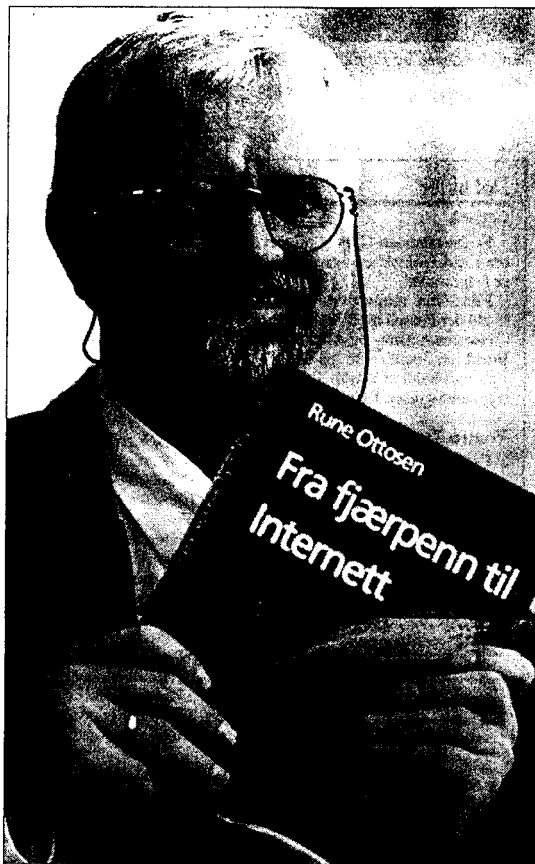
17. mars 1944 blir han så arrestert av svensk politi i det han var på veg opp trappen til det tyske konsulatet i Birger Jarlsgatan 8.

Rettsaken mot ham foregikk bak lukkede dører, noe den svenske Pränsnämnden klaget til Justitieombudsmannen over. At hans navn også var strøket av domstolens oppropsliste, ment man var i strid med vanlig svensk domstolspraksis.

Dømt for spionasje

Dom falt i Jac Røken Ødegaardsaken 29. mars samme år, der han ble dømt til fem måneders straffarbeid for spionasje til fordel for Tyskland. Ødegaard ga senere uttrykk for forbauselse over at svenskene satt inne med så detaljerte kunnskaper om ham.

Av domspapirene mot Ødegaard *Jacob var den siste four for Norges Nasjonal-socialistiske Parti i NSAP.*

Rune Ottosen har skrevet boka om Norsk Journalistlags historie. Organisasjonen ble dannet i 1946 etter at to tidligere forsøk strandet på partipolitiske motsetninger. (NTB-foto: Rune Petter Ness)

går det fram at han etter arrestasjonen ble kroppsvistert, og at man fant et brev som var stilet til hans kontaktmann i Oslo, «Herr Meier». Brevet var datert 17. mars 1944 og undertegnet «Otto Christian», som var dekknavnet Jac Røken Ødegaard hadde gitt seg selv.

Men tyskerne kan ikke hatt mye nytte av de opplysninger Røken Ødegaard formidlet. I brevet som ble beslaglagt, var det en beskrivelse av Panama-kanalen hentet fra en roman av den norske forfatteren Øvre Richter Frich. Røken Ødegaard mente den kunne være av interesse for den tyske marine.

I avhør med svensk politi sa Røken Ødegaard at han først trodde at materialet han overbrakte skulle brukes i propagandaøyemed, og at han først senere skjønnte at «Meier» var knyttet til den tyske etterretningstjenesten. Han erkjente videre at han i perioden juli 1943 til mars 1944 hadde levert et utall skriftlige meddel-

ser til «Meier» via det tyske konsulatet i Stockholm. Dette var blant annet opplysninger om opposisjon innen visse katolske miljøer i England og Amerika og om konvoier på veg til Murmansk.

En «klassisk» spion

I politiforklaringen og dommen mot Jac Røken Ødegaard tegnes det på mange måter et «klassisk bilde» av en mann som vikles inn i spionasje. Han ble på forskjellig vis offer for historiske omstendigheter. Vegene fra politisk svermerier i de kriserammede norske 30-årene til dommen for tysk spionasje var neppe et resultat av bevisst valg fra Jac Røken Ødegards side. Han ble viklet inn i et spill han aldri kom ut av, skriver blant annet forfatteren Rune Ottosen i sin bok «Fra fjærpenn til Internett».

Røken Ødegaard påsto selv under politiafhørene av ham at han aldri mottok penger fra tyskerne. At han først hadde nektet å samarbeide med

dem, men vaklet da «Meier» truet med å få ham fjernet fra NTB. Han ga til slutt etter for presset da han fikk et løfte fra «Meier» om at denne ville hjelpe Ødegards bror som var frivillig i Waffen SS og forlagt i Tyskland der han hadde pådratt seg tuberkulose.

Journalist i Vestopland

Da krigen brøt ut var Jac Røken Ødegaard journalist i avisen Vestopland, som Samhold ble kalt da. Han kjempet i Østopland infanteriregiment nr. 5 mot de tyske okkupasjonsstyrkene, men ble såret 18. april 1940. På veg til sykehuset ble han tatt til fange av tyskerne og internert på Akershus festning. Ved hjemkomst til Gjøvik 10. mai, kom han tilbake til sin avis Vestopland der han av redaktør Torstein Lange ble bedt om å se seg om etter annet arbeid. Han livnærte seg lenge som frilanser og skrev blant annet artikler fra Sverige som han solgte til flere bondeaviser. Senere ble det jobb for farbroren Osvald Ingemann Ødegaard som var presseleder for NS på Romerike for han havnet i Stockholm som NTB-korrespondent.

«En sympatisk mann»

Noe Røken Ødegaard ikke visste, var at hans tidligere kollega fra avisen Vestopland på Gjøvik, Erling Espeland, via sine kontakter i NTB hadde advart mot Røken Ødegaard i det øyeblikk han dro til Stockholm. De to hadde jobbet sammen i Vestopland, så derfor kjente Espeland til hans sympati for Tyskland. En hemmelig og detaljert rapport ble sendt av Espeland via hans forbindelser i XU, en topphemmelig etterretningsorganisasjon som var opprettet av Forsvarets Overkommando i London.

At han ikke ble arrestert tidligere mener forfatteren skyldes svenske myndigheters relativt forsonende linje overfor tyskerne i krigens første fase. De arresterte svært få tyske spioner før slaget om Stalingrad tok til.

I Erling Espelands øyne var Jac Røken Ødegaard en sympatisk mann, men litt naiv på det politiske planet. Etter krigen skal Røken Ødegaard overfor Espeland selv ha gitt uttrykk for lettelse over at han ble tatt uten at han fikk gjort noen alvorlig skade.

Røken Ødegaard var i alle år etter krigen en mye benyttet mann i forskjellige underholdningssammenhenger i Gjøvikdistriktet. Blant annet var han fast innslag som programleder under Gjøvik-Marken der han i mange år ledet showene fra scenen. Jac Røken Ødegaard arbeidet som journalist i Totens Blad i alle år etter krigen og ble også tildelt Østre Totens kulturpris for sitt arbeid innen kulturlivet.